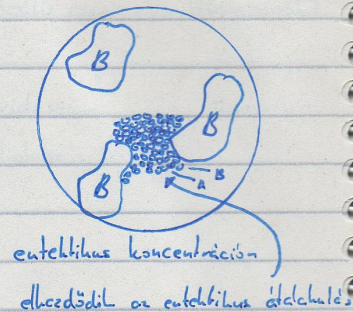
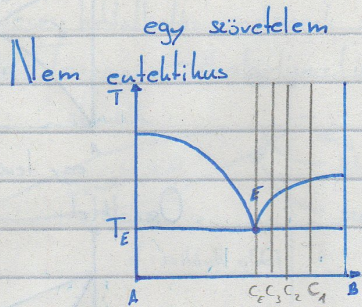
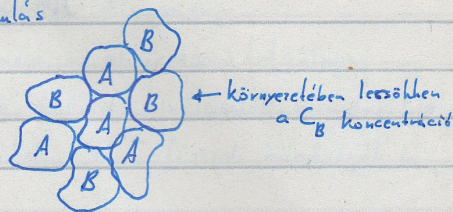
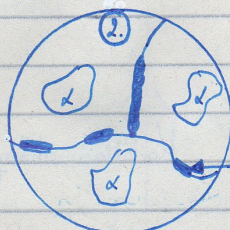
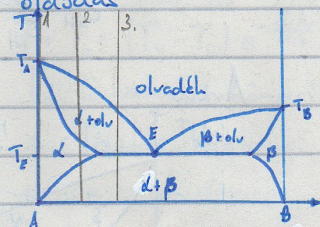

Eutektikus átalakulás

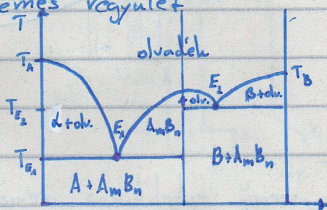
kétkös szövetelem

Korlátozott oldódás

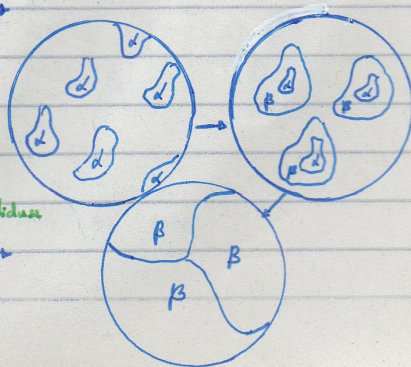
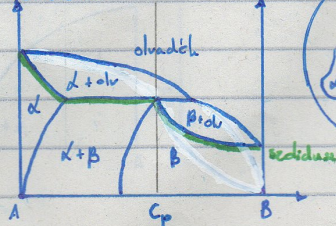
3. mint a nem eutektikus átalakulás

Stabil fémes vegyület

olyan, mint két egyszerű eutektikus rendszer $A + A_m B_n$ és $A_m B_n + B$ rendszer

Peritektikus

Kétalkotós egyensúlyi diagramok általánosítható összefüggései:

Likvidus csak görbe szakaszból áll $\Leftrightarrow$ folyékony állapotban korlátlan oldódás

Likvidus ágaimmal száma = olvadáshő kristályosodás fázisok száma

pl.: Stabil fémek vegyületek: 3 db (A, A_mB_n, B)

Szilárd állapotbeli oldóképesség $\Leftrightarrow$ szolidus alulja

görbe = alatta homogén mező

vízszintes = alatta heterogén mező

A diagram vonalait metszve a fázisok számának mindig eggyel kell változni

Termodinamikai háttér

Termodinamika: egyensúlyban a rendszer Helmholtz-féle szabadenergiájának minimuma van

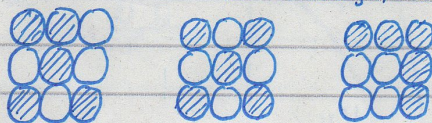
$$F = U - TS$$

$\hookrightarrow$ a rendszer entropiáján
 $\hookrightarrow$ hőmérséklet
 $\hookrightarrow$ a rendszer belső energiáján
 $\hookrightarrow$ a rendszer szabadenergiája, Helmholtz

$$G = U + p \cdot V - TS = H - TS$$

$\hookrightarrow$ entalpia, állandó nyomáson vett hő-energián
 $\hookrightarrow$ Gibbs-féle szabadenergia, szabad entalpia

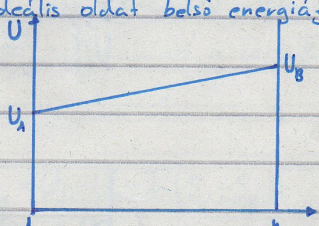
Belső energia: U

$$U_1 = U_2 = U_3$$

Ideális oldatban, U az atomok elrendeződésétől független

kétkomponensű, ideális oldat belső energiája

Keveredési, konfigurációs entropia

Az entropia statisztikus megfogalmazása: $S = k \cdot \ln w$

Termodinamika: valószínűség statisztikus megfogalmazása

rács pont $\uparrow$
 $w = \frac{N!}{n!(N-n)!}$

elrendezési lehetőségek száma

$\hookrightarrow$ Boltzmann-állandó $\hookrightarrow$ "B" atomok száma

$$S_k = k \cdot \ln w = k \cdot \ln \frac{N!}{n!(N-n)!}$$

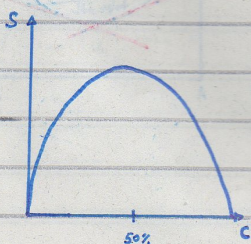
Stirling-formula $\ln x! \approx x \cdot \ln x - x$

$$S_k = k \cdot \ln w = k \cdot \ln \frac{N!}{n!(N-n)!} = k [N \ln N - N - n \ln n + n - (N-n) \ln (N-n) + (N-n)] = -kN \left(\frac{n}{N} \ln \frac{n}{N} + \frac{N-n}{N} \ln \frac{N-n}{N} \right) = -kN [c_A \ln c_A + c_B \ln c_B]$$

ha $N = N_A \Rightarrow k \cdot N = k \cdot N_A = R$

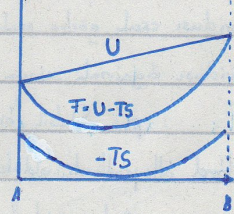
Maximumos görbét ad $\text{Max}(S) \leftrightarrow 50\%$

Heredetisége 1 és 0 közelében nagy

Két komponensű rendszer egy fázisának szabadenergia görbéje

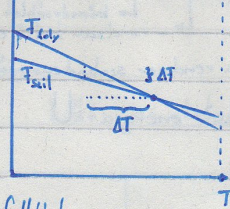
Egykomponensű rendszer egyensúlyának feltétele

Minden fázisnak van szabadenergia görbéje $\Rightarrow$ szabadenergia görbék száma = fázisok száma

Egyfázisú tartományban: az a fázis a legstabilabb aminek szabadenergiaja legalacsonyabb

Két fázis egyensúlyának feltétele $F_A = F_B$

Fázisátalakulások hajtóereje: $\Delta F = F_{új} - F_{rég}$

Két komponensű rendszer egyensúlyának feltétele

Egyensúly feltétele: a rendszer összes szabadenergiajának kell minimálisnak lennie

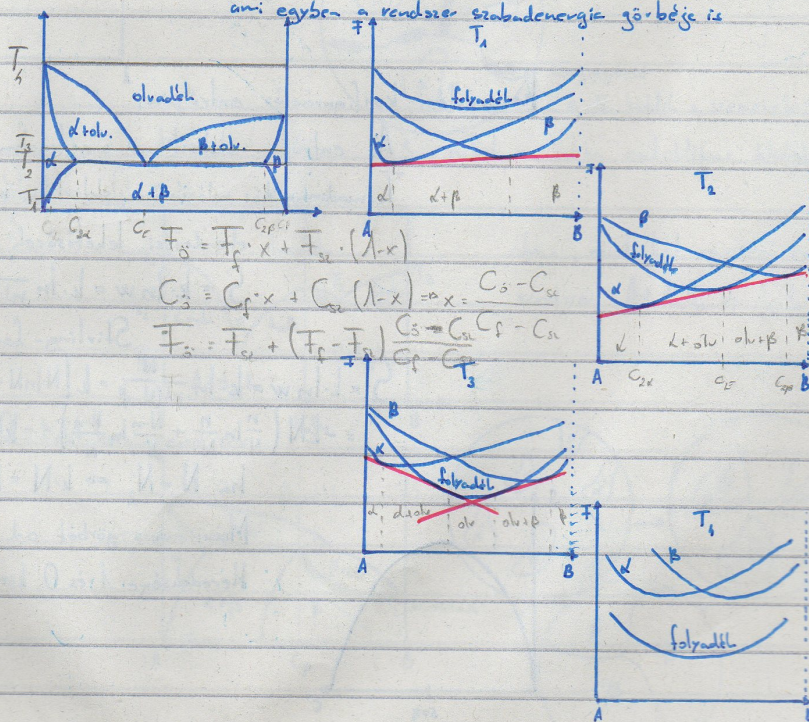
Minden fázisnak van szabadenergia görbéje $\Rightarrow$ szabadenergia görbék száma = fázisok száma

Egyfázisú mezőben az a fázis stabilis amelynek szabadenergiaja minimális

Két- vagy többfázisú tartományban $\frac{\partial F_A}{\partial C} = \frac{\partial F_B}{\partial C} = \mu_A = \mu_B$

Azaz, az egyensúlyt tartó fázisok szabadenergia görbéinek közös érintője van,

ami egyben a rendszer szabadenergia görbéje is

$$F_0 = F_f \cdot x + F_{sc} \cdot (1-x)$$

$$C_3 = C_f \cdot x + C_{sc} \cdot (1-x) \Rightarrow x = \frac{C_3 - C_{sc}}{C_f - C_{sc}}$$

$$F_0 = F_f + (F_f - F_{sc}) \cdot \frac{C_3 - C_{sc}}{C_f - C_{sc}}$$

Fázisátalakulás termodinamika: hűtő-cse

Diffúziós fázisátalakulás kinetikája

Fázisátalakulás (kristályosodás)

Csirképződés, nukleáció (homogén, heterogén)

Kristályok növekedése, jelentős anyagtransport (diffúzió)

Homogén csirképződés (nukleáció)

Csirké: Gömb (r)

ΔF_v : a szabadenergia csökkenés (térfogategységenként)

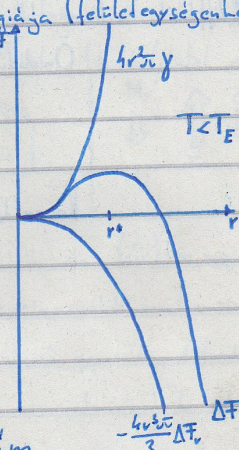
γ : határreteg szabadenergiája (felületegységenként)

$$\Delta F = -\frac{4r^2\pi}{3}\Delta F_v + 4\pi r^2\gamma$$

$$\frac{\Delta F}{\Delta v} = -4r^2\pi\Delta F_v + 8\pi r\gamma$$

$$r^* = \frac{2\gamma}{\Delta F_v} \quad \text{kritikus csirkénél}$$

$$r^* = \frac{2\gamma \cdot T_E}{L \cdot \Delta T}$$

$T = T_E$ egyensúlyi hőm.

$$F_\alpha = U_\alpha - T_E S_\alpha = U_\beta - T_E S_\beta = F_\beta \quad \text{egykomponensű rendszer}$$

$$S_\alpha - S_\beta = \frac{U_\alpha - U_\beta}{T_E} = \frac{L}{T_E} \quad \text{d a régi, } \beta \text{ az új fázis}$$

$$L = U_\alpha - U_\beta$$

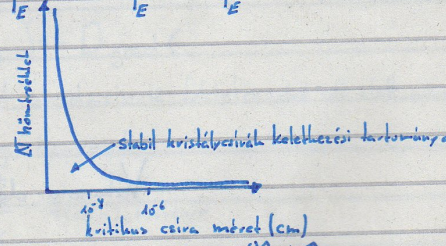
$T \neq T_E$

$$\Delta F_v = F_\alpha - F_\beta = U_\alpha - U_\beta - T(S_\alpha - S_\beta)$$

$$\Delta F_v = L - T(S_\alpha - S_\beta)$$

$$\Delta F_v = L - \frac{TL}{T_E} = L \left(1 - \frac{T}{T_E}\right) = L \frac{T_E - T}{T_E} = L \frac{\Delta T}{T_E}$$

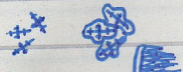
Tűlhűtés: $\Delta T < 0$

Poliédres szemcsenövekedés

Rendezetlen dendrites szemcsenövekedés

Oslopos (sugaras) dendrites szemcsenövekedés

Szferulitos szemcsenövekedés

Chochmalshi-féle egykristály növesztés: kristályosodási mag + oldék

lassú hűtés hatására: a mag növekszik

Diffúzió: Különböző anyagi részecskék anyagban belüli helyváltása

Az anyag lehet gáz, folyékony vagy szilárd
 transzportfolyamat (elektron, atom, ion, hőmennyiség)

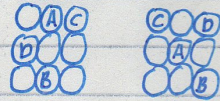
Elektronos vezeték (Ohm)	töltés áram	elektronos. potenciál gradiens
Hővezetés (Fourier)	energia áram	hőmérséklet különbség
Kémiai reakció	anyagátalakulás	affinitás
Diffúzió (Fick)	anyag áram	kémiai potenciál különbség

Diffúzió sebessége: gáz > folyadék > szilárd (növekvő gátoltság)

Diffúzió szilárd állapotban

Öndiffúzió - saját atomok vándorlása

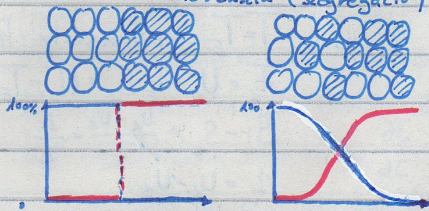
hajtóerő, a szilárdtestben lévő energia különbségek
 megfigyelése: radioaktív „tracer” izotópokkal

Koncentrációs diffúzió - különböző atomok vándorlása

hajtóerő, az anyagban lévő koncentráció különbség
 koncentrációs diffúzió során a koncentráció különbség
 csökken (szelvényes eset)

növekszik (szegregáció)

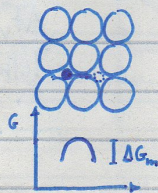

Diffúzió kinetikája

Intersticiós diffúzió

az intersticiós atom rácshelyi pontokon keresztül mozog

aktiválási energiája
 H, O, N, C, B

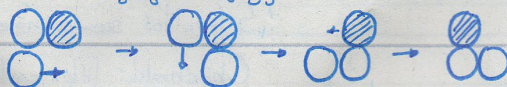

Vakancia diffúzió

szubsztitúciós idegen atom mozgása

atomok helycsere-je üres rácshelyek (vakancia) segítségével

a folyamat sebessége az üres rácshelyek számától és az atomcsere aktiválási energiájától függ

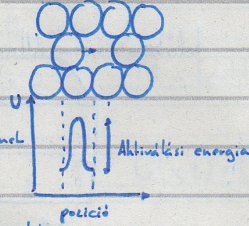
aktiválási energiája

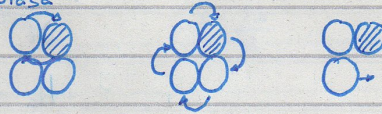
$$Q = Q_m + Q_i$$

Q_m = mozgási energia

Q_i = üres hely helyettesítés energiája

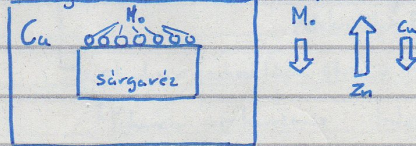
Vakancia diffúzió igazolása

direkt helyesre kelleltiv mozgás helyesre váltással

saját atom < substituációs atom < intersticiós atom

Kirkendall-Smygelskas-kísérlet (határfelület eltolódása)

minden substituációs atom (Zn) visz magával egy vakanciát

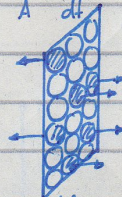
↳ vakancia-csatolt mechanizmust igazolja

substituációs átmozgó gyorsabban diffundál mint a saját atom,

mert ott nem alakulhat ki oldott atom-vakancia páros

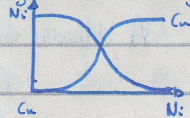
A diffúzió leírása

$$J = \frac{1}{A} \frac{dm}{dt} \quad \text{anyag áramlás sebessége (fluxus) } \left[\frac{kg}{m^2 \cdot s} \right] \text{ v. } \left[\frac{1}{m \cdot s} \right]$$

A felület

ez anyagáramlás sebessége hátrésvól arányos a koncentráció gradiensevel

(iránymentli derivált)

$$J = -D \cdot \text{grad } C$$

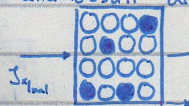
tehát az anyagáramlás egy A keresztmetszeti felületen adott idő alatt arányos

a koncentráció gradiensevel

$$\frac{dm}{dt} = -D \cdot A \cdot \frac{dC}{dx} \quad \text{Fick-1. törvénye}$$

D a diffúziós tényező

lábban állandósult diffúzió

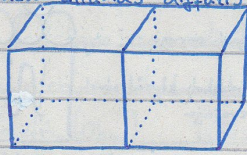
$$J_{x|bal} = J_{x|jobb}$$

Mivel $J = -D \cdot \text{grad } C$, akkor ha $J_{x|bal} = J_{x|jobb}$, akkor $\left. \frac{dC}{dx} \right|_{bal} = \left. \frac{dC}{dx} \right|_{jobb}$

vagyis a koncentráció-változás azonos az egész anyagban

Időben nem állandó diffúzió

Í az anyagban belül nem mérhető
vélhető a lineáris koncentráció eloszlás

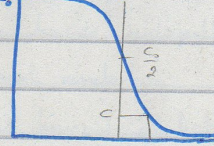
$$\frac{\partial C}{\partial t} = \frac{\partial}{\partial x} D \cdot \frac{\partial C}{\partial x} + \frac{\partial}{\partial y} D \cdot \frac{\partial C}{\partial y} + \frac{\partial}{\partial z} D \cdot \frac{\partial C}{\partial z}$$

Ha $\frac{\partial D}{\partial C} = 0$, akkor $\frac{\partial C}{\partial t} = D \left(\frac{\partial^2 C}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 C}{\partial y^2} + \frac{\partial^2 C}{\partial z^2} \right)$

egy dimenzióban $\frac{dC}{dt} = D \cdot \frac{d^2C}{dx^2}$ Fick-II. törvénye

Fick-I. megoldása:

Végtelen féltér (ki nem merülő forrás)

$$C(x,t) = \frac{C_0}{2} [1 - \Phi(\omega)]$$

$$\omega = \frac{x}{\sqrt{4Dt}}$$

Gauss-féle hibaintegrál

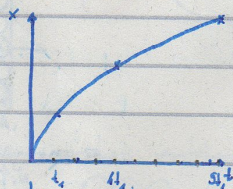
$$\Phi\left(\frac{x}{\sqrt{4Dt}}\right) = \frac{2}{\sqrt{\pi}} \int_0^{\gamma} e^{-y^2} dy, \quad \gamma^2 = \frac{x^2}{4Dt}$$

Alkalmazás: tudjuk, hogy a mintában x_1 mélységben C lesz
a koncentráció t_1 idő alatt, állandó hőmérsékleten
- mennyi idő alatt lesz ugyanekkor a koncentráció
 x_2 mélységben, állandó hőmérsékleten:

$$C(x_1, t_1) = C(x_2, t_2)$$

$$\frac{C_0}{2} [1 - \Phi(\omega_1)] = \frac{C_0}{2} [1 - \Phi(\omega_2)]$$

$$\frac{x_1}{\sqrt{4D \cdot t_1}} = \frac{x_2}{\sqrt{4D \cdot t_2}} \Rightarrow \frac{x_1}{\sqrt{t_1}} = \frac{x_2}{\sqrt{t_2}}$$

vagyis a diffúzió négyzet gyökösén függ ω értéktől

A diffúziós tényező hőmérséklet függése

$$D = D_0 \cdot e^{-\frac{Q}{RT}}$$

Alkalmazás: a mintában x_1 mélységben C lesz a koncentráció

t idő alatt adott T_1 hőmérsékleten

- azonos idő alatt milyen hőmérsékleten jön létre
ugyanekkor koncentráció x_2 mélységben

$$C(x_1, t) = C(x_2, t)$$

$$\frac{C_0}{2} [1 - \Phi(\omega_1)] = \frac{C_0}{2} [1 - \Phi(\omega_2)]$$

$$\frac{x_1}{\sqrt{4D_1 \cdot t}} = \frac{x_2}{\sqrt{4D_2 \cdot t}} \Rightarrow \frac{x_1}{\sqrt{D_1}} = \frac{x_2}{\sqrt{D_2}} \Rightarrow \frac{x_1}{\sqrt{D_0 \cdot e^{-\frac{Q}{RT_1}}}} = \frac{x_2}{\sqrt{D_0 \cdot e^{-\frac{Q}{RT_2}}}}$$

$$\ln x_1 = \frac{Q}{2RT_1} - \ln x_2 = \frac{Q}{2RT_2}$$

$$\ln x_1 = \ln x_2 + \frac{Q}{2R} \left(\frac{1}{T_2} - \frac{1}{T_1} \right)$$

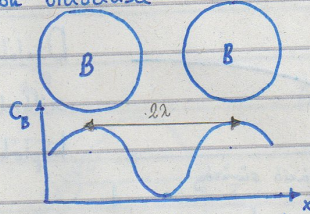
Extrém erős hőmérséklet függés

Vékonyréteg modell (kiterülő forrás)

$$C(x,t) = \frac{M}{\sqrt{\pi \cdot D \cdot t}} \cdot e^{-\frac{x^2}{4Dt}}, \quad M \text{ a felületi sűrűség}$$

Kiválások oldódása

$$C(x,t) = C_0 + C_m \cdot e^{-k^2 \cdot D \cdot t} \cdot \cos k \cdot x$$

$$k = \frac{2\pi}{\lambda}$$

A diffúziós állandót befolyásoló tényezők

D (hőmérséklet, ötvöző típusa, kristályhibák, nyomás, ...)

$$D = D_0 \cdot e^{-\frac{Q}{RT}}$$

↳ Makrofelület > Szemcs/felület > Dialóció

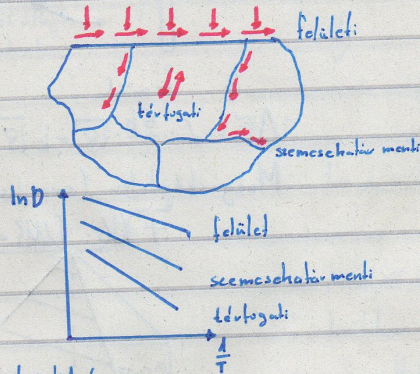
Polikristály > Egykristály

↑ sziget atom < substituációs ötvöző < intersticiós ötvöző

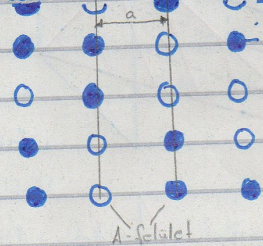
↑ Vahancia mechanizmus

↑ Intersticiós mechanizmus

Kristályhibák hatása

A diffúzió mechanizmusa a kristályban

$$m_1 = C_1 \cdot a \cdot A, \quad m_2 = C_2 \cdot a \cdot A$$

$$m_{1,2} = C_1 \cdot \frac{aA}{k \cdot z}, \quad m_{2,1} = C_2 \cdot \frac{aA}{k \cdot z}$$

z - atomok átlagos egyhelyben

tal. talakodásának ideje

$$\frac{\Delta m}{\Delta t} = m_{2,1} - m_{1,2} = C_1 \cdot \frac{aA}{k \cdot z} - \frac{aA}{k \cdot z} \cdot C_2 \left(C_1 \cdot \frac{dc}{dx} \cdot a \right)$$

$$J = -\frac{a^2}{k \cdot z} \cdot \frac{dc}{dx} = -D \cdot \frac{dc}{dx}, \quad \text{ha } A=1$$

$$\Gamma = \frac{1}{z} = \frac{1}{z_0} \cdot e^{-\frac{Q}{RT}} \quad \text{-ugrási gyaloriság}$$

$$D = \frac{a^2}{k \cdot z} \cdot e^{-\frac{Q}{RT}} = D_0 \cdot e^{-\frac{Q}{RT}}$$

Sejtárság (felület) növelési eljárások

Képlékeny alakítás

Szemcsméret csökkentés

Ötvözés: (intersticiós, substituációs, új fázis megjelenése)

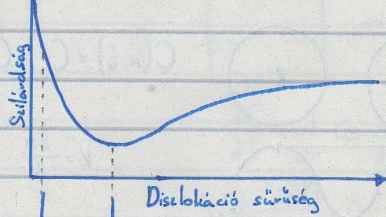
Hőkezelés: allotróp átalakulással rendelkező ötvözők, kiválások nemcsítes

Kompozit anyag (réteges, szelvéstésű, részecské erősítésű)

Képlékeny (hideg) alakítás

mechanikai hatásra, alakításra megfelel az anyag (aluminium hengerveles)

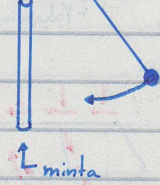

Diszlokáció sűrűség nő $10^{10} - 10^{16} (10^{16}) \frac{1}{m^2}$
 szilárdság, keménység nő
 képlékenység, szívósság csökken

kb. $10^6 \frac{1}{m^2}$ a diszlokáció sűrűség, minimális szilárdság, kilágyított anyag
 kis diszlokáció sűrűség, szilárd, törékeny szerkezet (Si lapkák → CPU)

a diszlokációk fennakadásakor Frank-Read források keletkeznek, nő a szilárdság
 diszlokációk keletkezése, egymást akadályozzák, helyhez kötők

Képlékenység - szívósság vizsgálata

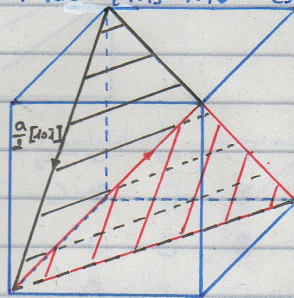
a töréshez szükséges energia alapján: ridegek - szívósak

↳ törékeny, nem képlékeny

$$\Delta G = \sigma \cdot \frac{Gb}{\lambda} \cdot \sqrt{\rho} = k \cdot \sqrt{\rho}$$

Mozgásképtelen (sessilis) diszlokációk (Lomer-Cottrell gát)

FKK: {111} - 110 > csúsztatói rendszerek

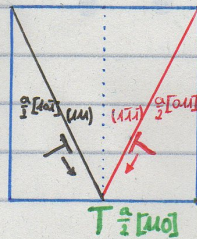

$$\begin{matrix} (111) & (\bar{1}\bar{1}\bar{1}) \\ \frac{a}{2}[101] & \frac{a}{2}[011] \end{matrix}$$

új diszlokáció burgers-vektora, meggyezik a régiéé összegével

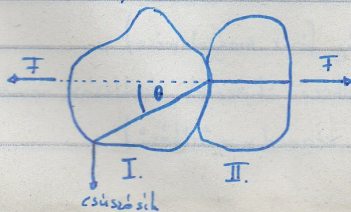
$$\frac{a}{2}[101] + \frac{a}{2}[011] \rightarrow \frac{a}{2}[110]_{001}$$

az új diszlokáció mozgásképtelen, mivel az (001) nem csúsztató sík az FKK rendszerben

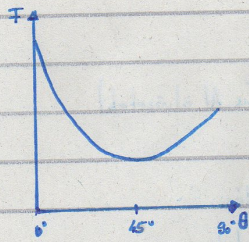
Szemcseméret csökkentés

Szemcse-, kristallit-határok hatása

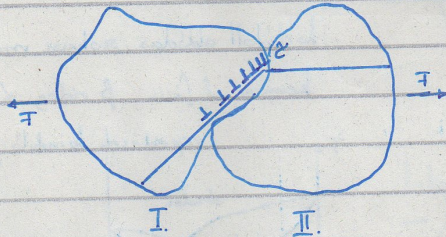

Az erő hatásvonalak és a diszlokáció sűrűsége által beárult szög (θ) befolyásolja az alakváltozáshoz szükséges erő nagyságát

45°-nál minimális a kátfeszítés nagysága

- Az erő hatására megindul a diszlokáció képződés az I. szemcsében, melyek feltörődnek a szemcsék határon

- A diszlokációk törődésének hatására belső feszültség lép fel (feszültségcsúcs), ez már elegendő energiával szolgál, hogy a II. szemcsében is meginduljon a képletköny alakváltozás

- Kis szemcsében kevesebb diszlokáció törődik fel, kisebb a Σ így nagyobb erő szükséges az alakváltozáshoz, nő a folyáshatár σ

Hall-Petch egyenlet

$$\sigma_{\text{folyás}} = \sigma_{\text{anyag}} + \frac{k}{\sqrt{d}}$$

↑
szemcsék átlagos mérete

finomszemcsés anyagok

ultrafinomszemcsés anyagok

$$\hookrightarrow d \approx 1 \mu\text{m}$$

nanoszemcsés anyagok

$$\hookrightarrow d \ll 1 \mu\text{m}$$

kritikus szemcseméret

a Hall-Petch megfordul

Ötvözés:

Az intersticiós ötvözők szilárdság növelő hatása (nagyarányúval) erősebb mint a szubsztitúciós ötvözőké (N a Nb-ban, C a Fe-ban)

Oldódási keményedés

szilárd oldat

diszlokációk - oldott atomok kölcsönhatása

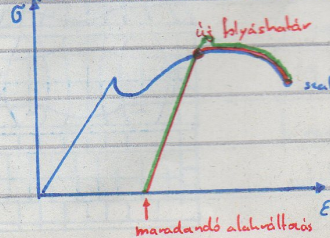
Cottrell-atmoszféra

a: szubsztitúciós atomok a diszlokáció

körül rendeződnek el

folyáshatár mindig magasabb, mint a tisztán fémé

kis ötvöző tartalom esetén $\Delta\sigma = G \cdot \left(\frac{r_0 - r}{r_0}\right) \cdot c$

az anyag meghúzása után, új tulajdonságokkal rendelkezik, megváltozik a szilárdosítási görbe felér pihenési állapot után

Hőkezelés:

Allotrop átalakulás nélküli ötvözetek (Cu, Al ötvözetek)

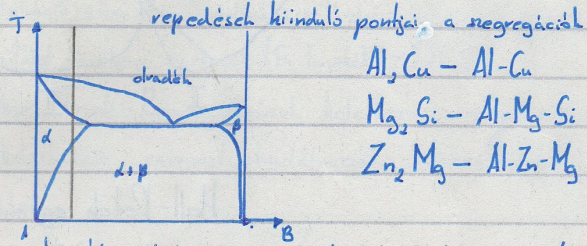
önálló 2. fázis megjelenése

kiválásos, diszperziós keményedés:

nemesíthető ötvözetek

korlátolt oldódás, szoluszé mentén

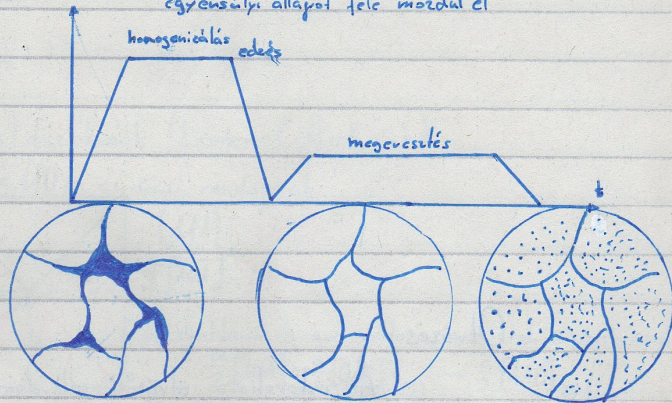
kemény 2. fázis, β rideg α -hoz képest

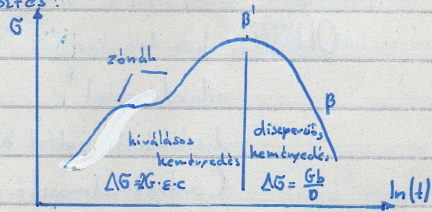
hevítés $\rightarrow \beta$ beolvad α -ba $\rightarrow$ hirtelen hűtés: edzés (rideg)

hőn tartás (szoluszé alatt), B atomok energiát kapnak: megeresztés

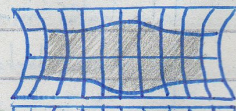
egyensúlyi állapot felé mozdul el

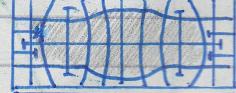
Megeresztés:

$\alpha +$ Guinier - Preston I. zóna

$\alpha +$ Guinier - Preston II. zóna
koherens fázishatár

β' : diszlokációk beáramlása
szemi-koherens fázishatár
 G_{max}

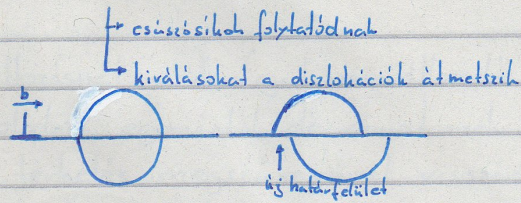

inkohérens fázishatár
 α' (egyensúlyi) + β (inkohérens)

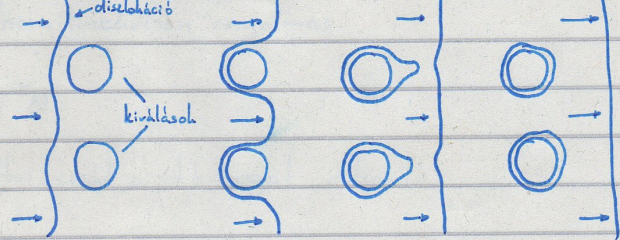
Diszlokációk mozgása megeresztett ötvözetben

Koherens fázishatár

a diszlokáció mozgása nehezebb, energiát kell használnia az új határfelület létrehozásához

Inkoherens fázishatárok

diszperziós keményedés

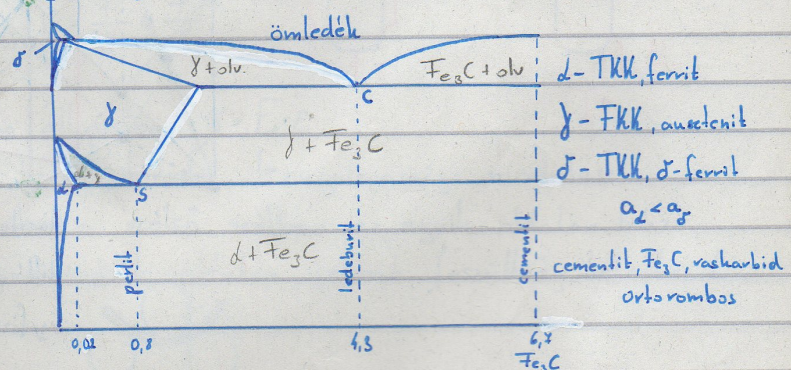
diszlokáció - kiválás kölcsönhatás (fennsík)

$$\text{Orowan-mechanizmus } \bar{\sigma} = \frac{G \cdot b}{d}$$

kiválások átmérője nő $\Rightarrow$ a kiválások közötti távolság eszikken : túlóregítés

Allotrop átalakulással rendelkező ötvözetek

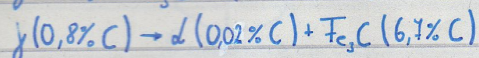
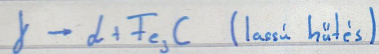
acélok nem egyensúlyi átalakulásai: Fe-C , $\text{Fe-Fe}_3\text{C}$

szövetelemek: perlit S: eutektoidos pont

ledeburit C: eutektikus pont

Perlites (eutektoidos) átalakulás:

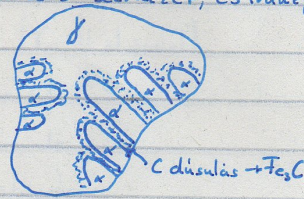

hipoeutektoidos koncentrációknál δ szemcsék hiánya

eutektoidos koncentrációknál, eutektikus átalakulás

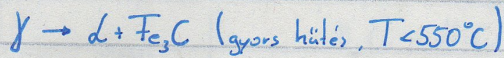

lemezkes szerkezet, csíráképződés, diffúzió

hűtési sebesség = ρ síromság
korlátozottan, de alakítható

Bainites átalakulás

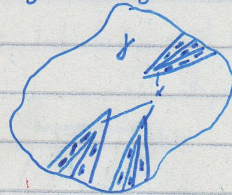

csíráképződés, diffúzió (korlátozott)

ausztenit határon indul (α képződéssel)

α (<0,3%) (0,02% C az egyensúlyi)

Fe₃C korongok, tűs szerkezet

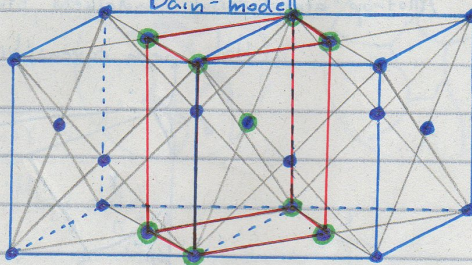

felső-alsó bainit
hőmérséklet szerint

rosszul alakítható szövet

Martenzites átalakulás

Bain-modell

hasonló a tetragonális-
hoz, kis különbség
FKK → TKT

Ausztenit: gyors hűtés ($M_s \approx 220^\circ\text{C}$)

diffúzió nélkül:

egyfázisú martenzites szerkezet (TKTetragonális),

C tartalom ugyanannyi, mint az ausztenit,

amiből keletkezett

kb. 4% fajtérfogat növekedés $\Rightarrow$ feszültség

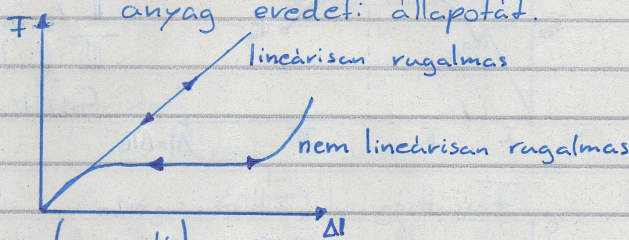
Vendég előadás

Mechanikai tulajdonságok

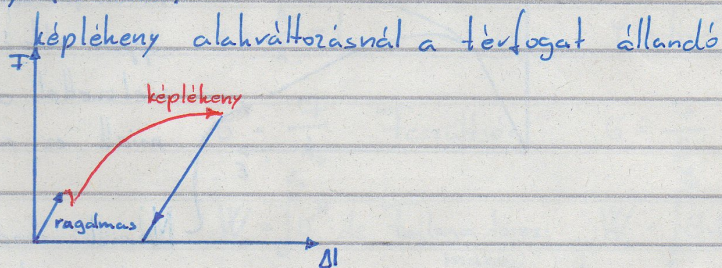
Alakváltozás:

Rugalmas (reverzibilis)

rugalmas alakváltozásnál a térfogat nem állandó az atomok eltávolodnak egymástól, de az atomok közötti vonzás a terhelés megszűnésével visszaállítja az anyag eredeti állapotát.

Képlékeny: (maradó)

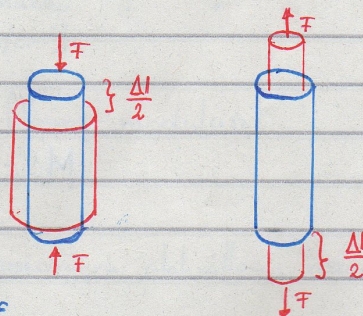

Igényberéte

Húzó, nyomó és hajlító

Alakváltozás: $\epsilon = \frac{l - l_0}{l_0}$

Feszültség: $\sigma = \frac{F}{A} \approx \frac{F}{A_0}$

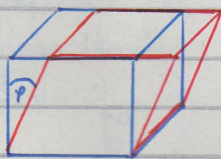
Rugalmas állapotban: $\sigma = E \cdot \epsilon$

Hooke-törvény $\hookrightarrow$ rugalmassági modulusz

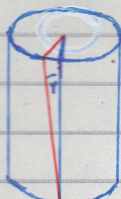
Hajlításkor a szélső szélben az egyik oldalon húzó, míg a másik oldalon nyomó feszültség keletkezik

Nyíró:

Egyszerű nyírás

Csavarás

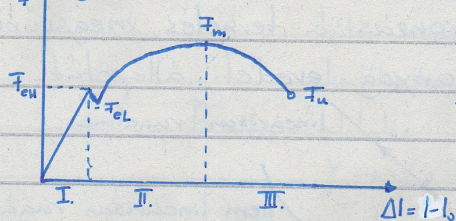
$\gamma = \frac{F}{A} \approx \frac{F}{A_0}$

$$\alpha = \frac{M}{I_p} \cdot r, \text{ poláris másodrendű nyomaték}$$

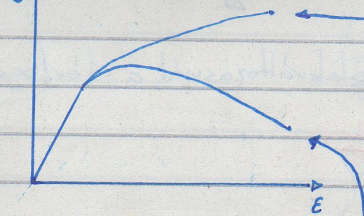
Rugalmas állapotban: $\alpha = G \cdot \varphi$

Szakítóvizsgálat

- I. Rugalmas alakváltozás
  - II. Egyenletes képlékeny alakváltozás
  - III. Kontrakció (keresztmetszet csökkenés)
- Szakítási diagram

Feszültség-alakváltozás görbe

Valódi feszültség- valódi nyúlás esetén az éppen aktuális erőt az aktuális keresztmetszettel osztjuk. A felhemenyedés miatt ez a görbe szig. mon. nő.

Mérnöki rendszerben a feszültség számításakor a kiinduló keresztmetszetet vesszük alapul, ezért az alakváltozás növekedésével csökken a feszültség.

Mérszámok

Folyáshatár:

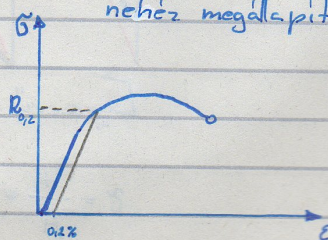
$$R_e = \frac{F_e}{A_0} = \sigma_e$$

$$R_{eH} = \frac{F_{eH}}{A_0}, \quad R_{eL} = \frac{F_{eL}}{A_0}$$

$$R_{0,2} = \frac{F_{0,2}}{A_0}$$

egyzményes folyáshatár, a 0,2%-os maradvány megnyúláshoz tartozó feszültség

olyan esetben, ahol a folyáshatárt nehéz megállapítani (pl.: Al)

Szakítószilárdság

$$R_m = \frac{F_m}{A_0}$$

Kontrakció

$$Z = \frac{A_0 - A_u}{A_0} \cdot 100$$

A_u = végső keresztmetszet

Szakadási nyúlás

$$A = \frac{l_u - l_0}{l_0} \cdot 100$$

Mennyiségek

Mérnöki rendszer

$$\varepsilon = \frac{l - l_0}{l_0}$$

Valódi rendszer

$$\varphi = \ln \frac{l}{l_0}$$

Alakváltozás

$$\varepsilon = \frac{A_0}{A} - 1$$

$$\varphi = \ln \frac{S_0}{S}$$

$$\sigma^M = \frac{F}{A_0} \quad \text{Feszültség}$$

$$\sigma = \frac{F}{S}$$

$$W_c = \int_{\varepsilon_u}^{\varepsilon} \sigma^M \cdot d\varepsilon \quad \text{Fajlagos törési munka} \\ [J/cm^3]$$

$$W_c = \int_0^{\varphi_u} \sigma \cdot d\varphi$$

Lineáris rugalmas tulajdonságok

Rugalmasági modulusz: E (Young-modulusz)

Hooke-törvény: $\sigma = E \cdot \varepsilon$

Poisson-tényező: ν

a keresztirányú és a hosszirányú alakváltozás viszonya

$$\nu = \frac{\varepsilon_r}{\varepsilon}, \text{ ahol } \varepsilon_r \text{ - radiális alakváltozás}$$

fémek: $\nu \sim 0,33$

kerámiák: $\nu \sim 0,25$

polimerok: $\nu \sim 0,4$

Csúszató rugalmassági modulusz: G

Hooke-törvény: $\tau = G \cdot \gamma$

Térfogati rugalmassági modulusz: K

$$p = -K \cdot \frac{\Delta V}{V_0}, \text{ ahol } p \text{ a nyomás}$$

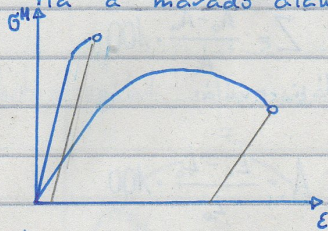
$$K = \frac{E}{3(1-2\nu)}$$

Képlékeny / rideg viselkedés

Ha a maradó alakváltozás közel nulla, akkor rideg

Ha a maradó alakváltozás jelentős, akkor képlékeny

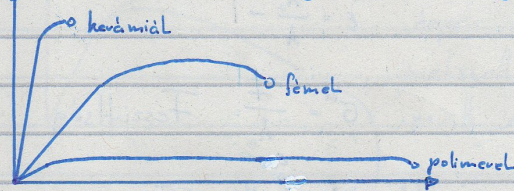
Szívósság

Az anyag törésig tartó energiabevétel képessége

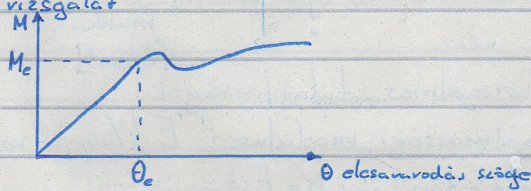
Kerámiák: kis szívósság (nagy szilárdság, rideg viselkedés)

Fémek: nagy szívósság (közepes szilárdság, képlékeny viselkedés)

Polimerek: kis szívósság (kis szilárdság, képlékeny viselkedés)

Csavaró vizsgálat

$$\text{Csavarófolyáshatár } R_e = \frac{2\sqrt{3} M_e}{\pi \cdot r^3 \max}$$

Keményységmérés:

A (statikus) keménység fogalma: a vizsgált anyag ellenállása az adott geometriájú súrószerkezű behatolásával szemben.

A keménység: adatokból becsülhetők a szilárdsági és technológiai tulajdonságok.

A keménységmérés kivitelzése:

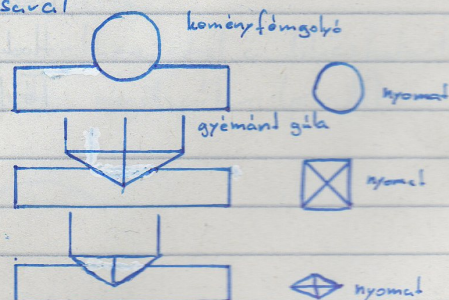
Alakváltozás létrehozásával

Fizikai hatások alkalmazásával

Brinell-féle keménységmérés

Vickers-féle keménységmérés

Knoop-féle keménységmérés

Dinamikus keménységmérés eljárás

gyors lökészerű erőhatással végzett mérés
kivitelezés.

sűrűségszámmal lenyomatot mérve: Poldi-kalapács
rugalmas visszapatánást mérve: Szkleroszkóp, Duroszkóp

Dinamikus igénybevétel ~~eljárás~~
sűrűs és rideg törethelyet

Az anyagok mágneses tulajdonságai

Mágneses tér, anyag kölcsönhatás leírása

$$\vec{B} = \mu \cdot \vec{H} \rightarrow \text{térerő vektor}$$

μ az anyag mágneses teret befolyásoló tényezője, permeabilitás
 $\vec{B}$ mágneses indukció vektor

$$\vec{B} = \mu_0 \mu_r \vec{H} = \mu_0 (\vec{H} + \vec{M}) = \mu_0 \vec{H} (1 + \kappa)$$

μ_r relatív permeabilitás $\mu_r = 1 + \kappa$
 $\vec{M} = \kappa \cdot \vec{H}$ mágnesesség
 κ mágneses szuszceptibilitás
vákuum permeabilitás $\mu_0 = 4\pi \cdot 10^{-7} \frac{Vs}{Am}$

Mágneses tulajdonságok eredete

Egyedi elemi részecskék mágneses tulajdonságai

Szabad atomok mágneses tulajdonsága:

saját (spin) mágneses momentum, pályamomentum
betöltött alhéjak spin momentuma zérus

csak a betöltetlen alhéjak spinmomentumait
kell számításba venni

Mágneses anyagok csoportosítása

Dia (lezárt elektronhéj) $\kappa < 0 \approx 10^{-5}$, $\mu_r < 1 \approx 1$

Si, Cu, Zn, Ag, Cd, Au ...

Meissner effektus $\kappa = -1$, Hg

Para (legalább egy párosítatlan elektron) $\kappa > 0$ ($10^{-5} - 10^{-3}$)

Mg, Al, Ti, W, O ...

Anti $\kappa = 0$